

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Орехова В. В.

У статті розглянено окремі аспекти формування інноваційної культури як одного з пріоритетних напрямів державної інноваційної політики. Освітнє середовище вищого навчального закладу покликане адаптувати студентську молодь до суспільства інформаційного типу та спрямовувати їхню готовність до інноваційної професійної діяльності. В умовах модернізації сучасної системи освіти зростає роль інноваційної діяльності бібліотеки, спрямованої на забезпечення інформаційного супроводу суспільних трансформацій в Україні.

Ключеві слова: інноваційна культура, інноваційна політика, інновації, освітнє середовище вищого навчального закладу, інноваційний розвиток бібліотек, інноваційні технології.

У світовій системі формується нова парадигма зростання ефективності суспільного виробництва на базі використання знань, інновацій та інформації. Сьогодні інформація стає найважливішою цінністю, а індустрія її отримання, опрацювання і трансляції – провідною галуззю діяльності. Тому на державному рівні так гостро й актуально ставиться питання проведення інноваційних реформ. У Законі України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” затверджено систему пріоритетів як ключового елемента інноваційної політики держави. Серед стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на 2011–2021 роки визначено розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій [7].

Соціальні процеси у суспільстві, обумовлені глобалізацією, інтеграцією та інформатизацією, спричинили появу інноваційної культури. Саме це спонукає до життя невідкладних заходів щодо модернізації інформаційної складової національного науково-освітнього простору. Базою для поліпшення якості освіти є створення інноваційного навчального середовища. Однією з головних умов формування інноваційної культури та ефективної реалізації стає формування середовища, сприятливого до

інноваційної діяльності. Інноваційна культура є головним елементом такого середовища, вона забезпечує сприйняття людьми інновацій, їх готовність та здатність створювати, підтримувати і використовувати інновації у всіх сферах життєдіяльності [8, с.132]. Тому в умовах модернізації сучасної системи освіти перед бібліотеками вищих навчальних закладів ставиться завдання – формування інноваційної культури студентської молоді.

Нині освіта в центрі уваги всього суспільства, адже ХХІ століття обумовлює потребу переходу до інноваційної освіти, а людство у цьому періоді вступає у такі стадії життя, коли зміна ідей, знань та технологій відбувається швидше ніж зміна людського життя. Тому інновація, здатність людини сприймати зміни – обов'язковий елемент та передумова кар'єри й розвитку всього суспільства. Вищі навчальні заклади є осередком, де розвиваються перспективні технології майбутнього, а освіта стає головним показником інтелектуального, культурного, духовного, соціального розвитку суспільства та держави.

Підготовка людини з глибокою інноваційною культурою повинна стати завданням номер один для всіх педагогів та усього суспільства. Безумовно, перехід до інноваційної освіти потребує реалізації багатьох складових. І перш за все особливо важливим є допомогти освітянину, педагогу стати фахівцем інноваційної культури. “Інноваційна культура” – поняття порівняно нове та одне з найбільш затребуваних і найменш досліджених у сучасній науці. Нині викликає дискусії, хоч цілком прийнятним вважається те, яке закріплено в Законі України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, де вона розуміється як складова інноваційного потенціалу особистості [7].

Дослідження попередніх десятиліть засвідчують зацікавленість учених інноваційною культурою (Р. Миленкова, І. Циркун). Проблемі формування та розвитку інноваційної культури в закладах освіти присвячено праці О. Ама-тьєвої, Н. Гавриш, О. Єфросініної, А. Кальянова, В. Кременя, В. Носкова,

Ю. Ситник та інших. Ними розкрито окремі аспекти інноваційної культури як фактору активізації інноваційної діяльності, її елементи та функції.

Теоретичні дослідження з проблематики інноваційної діяльності бібліотек здійснювали І. Давидова, О. Ісаєнко, О. Качанова, Н. Толканюк та інші. За прогнозами видатних учених та практиків бібліотечно-інформаційної справи (Д. Брауна, П. Брофі, І. Бургер, Т. Єрмоєнко, В. Ільганаєвої, А. Каптерова, А. Клуговски, Г. Кудряшової, М. Слободяника, К. Вітенберг, Г. Швецової-Водки, Г. Шемаєвої, Я. Шрайберга, Т. Ярошенко та інших), майбутнє університетських бібліотек характеризуватиметься переміщенням взаємодії з користувачами в площину віртуальних комунікацій, формуванням нових комунікаційних відносин, переходом до нового типу бібліотечної організації, що передбачає різке зростання матеріальної цінності знання й інтелектуалізацію професійної діяльності [5, с. 21].

Незважаючи на численні публікації з проблематики формування і розвитку інноваційної культури, немає єдиної думки щодо її сутності, ролі та завдань, функцій та методів оцінки. На наш погляд, достатньо точно передано сутність визначення поняття “інноваційна культура – складова інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах” [7].

Інноваційна культура як форма організаційної культури, що виникла наприкінці ХХ століття як адаптація до прискорення змін у виробництві, бізнесі та суспільстві, розглядається як цілісна система вироблених в організації і притаманних її членам моделей поведінки, що впливають на спосіб життєдіяльності організації, установи. Інноваційна культура це результат соціальних взаємодій і передається через навчання, численні контакти між групами людей, поведінку, норми, настанови, традиції, систему ціннісних орієнтацій, манери, одягатися, етику професійних відносин, символи, стиль керівництва, комунікації, мову [6]. Вона забезпечує

сприйнятливості людей до нових ідей, їх готовність і здібність підтримувати і реалізувати інновації в усіх сферах життєдіяльності. Її формування пов'язане з розвитком творчих здібностей і реалізацією креативного потенціалу самої людини. “Освіта є єдиною сферою цілеспрямованої й системної підготовки людини до життя на основі озброєння її відповідними знаннями, формування світогляду, ціннісних орієнтацій, навичок поведінки та практичної діяльності, залучення до культури” [1, с. 6].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій значною мірою окреслив зміст інноваційних перетворень на сучасному етапі розвитку не тільки стратегію вищих навчальних закладів, але й стратегію розвитку їх бібліотек як одного із чинників інноваційного навчального середовища. Тому хотілося б зазначити, що вагома роль у формуванні інноваційної культури студентської молоді належить бібліотекам вишу, де вони є основною читацькою аудиторією, адже особистість не народжується культурною, а становиться такою в результаті соціальної взаємодії.

За останнє десятиліття поряд із традиційними напрямками роботи бібліотек університетів у практику широко увійшли новітні інформаційні технології, менеджмент, маркетинг, фандрейзинг, модераторство, проблемно-модульне і дистанційне навчання. Поширилося і поняття “інновації”, якому відповідає “нововведення” – раніше вживалися інші терміни: “винахід”, “передовий досвід”, “нові досягнення”, “раціоналізаторські пропозиції”. Інновації стали невід’ємною частиною бібліотечного життя. Вони допомогли бібліотекам стати конкурентоздатними, формувати позитивний імідж в суспільстві.

У науковій літературі інновації в освітній практиці розглядаються як “процес творення, запровадження та поширення нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово “інновація” має комплексне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної

діяльності” [2, с. 338]. Що ж до інновацій у бібліотечній справі, то вони трактуються як “результат творчої, науково-дослідницької чи практичної діяльності бібліотечних фахівців, який виражається у створенні принципово нових чи вдосконаленні вже існуючих принципів, методів, інструментів, засобів, ресурсів, механізмів, технологій, продуктів праці, видів і форм обслуговування користувачів, упровадженням яких підвищується продуктивність, зростає ефективність, покращуються властивості, характеристики чи показники відповідної ділянки чи напряму діяльності бібліотеки” [4, с.10].

Отже, інноваційна діяльність важлива для будь-якої бібліотеки незалежно від її профілю, масштабу і статусу, але особливо актуальна вона для бібліотек вишів, передусім університетів.

Майже столітній період розвитку має наукова бібліотека Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, основним завданням якої є постійне вдосконалення традиційних і запровадження нових форм, методів діяльності, інноваційних технологій – насамперед упровадження сучасних бібліотечних технологій, спрямованих на поліпшення якості обслуговування усіх категорій користувачів.

З відкриттям Полтавського учительського інституту 1914 року розпочала своє існування бібліотека, яка на сьогодні є однією з найбільших в області. Її фонд налічує майже 700 тисяч примірників, послугами користуються понад 10 тисяч користувачів, серед яких понад 8 тисяч – студенти. Функціонують 5 абонементів і 4 спеціалізовані читальні зали. У березні цього року проведено реорганізацію, визначено структуру і штат бібліотеки згідно Типової структури та Типових штатних нормативів бібліотек вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації (Наказ М-ва освіти і науки, молоді та спорту України № 1058 від 27.09. 2012 р.). Створено 8 відділів, 10 секторів. Кадровий склад – 46 фахівців, із них вищу освіту мають 37 працівників, із (17 – з вищою фаховою освітою; 20 – з вищою педагогічною).

Потреба в ефективному інформаційному забезпеченні навчально-виховного та наукового процесів стало одним із найважливіших завдань інформаційно-комунікативної діяльності книгозбірні університету.

Розроблено “Перспективний план розвитку бібліотеки на 2010–2020 роки”. Для досягнення поставлених цілей бібліотека стала активно генерувати інновації, які реалізовувалися як нововведення, перетворення. Для задоволення інформаційних потреб і запитів користувачів удосконалювалися та кардинально змінювалися існуючі інструменти та механізми, вівся пошук нових форм і методів, створювалися нові види інформаційних продуктів запроваджувалися нові бібліотечні послуги, а також формувалися нові види інформаційних ресурсів. Інноваційні процеси відбувалися поетапно: етап модернізації (2003–2009); етап інновацій (2009 – до тепер).

Нині основними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності бібліотеки вишу в інформаційному забезпеченні університетської освіти та науки є упровадження сучасних інформаційних та комунікативних технологій:

- автоматизація основних технологічних процесів бібліотеки;
- активне наповнення електронного каталогу;
- створення та вдосконалення сайту бібліотеки;
- упровадження та використання Інтернет – технологій;
- розвиток і розширення можливостей використання бібліотечних ресурсів, тобто якісне і кількісне вдосконалення системи засобів надання ресурсів бібліотеки користувачам;
- створення власних електронних ресурсів;
- підвищення рівня інформаційної культури користувачів з урахуванням сучасних вимог;
- надання інформаційних новітніх сервісних послуг та інше;
- підвищення професійного рівня співробітників бібліотеки.

Говорячи про роль бібліотеки у формуванні інноваційної культури студентської молоді, необхідно зазначити, що багато залежить від рівня розвитку самої бібліотеки та якості її технологічних процесів. Сьогодні інноваційний менеджмент являє собою комплекс таких заходів управління, які спрямовані на формування та забезпечення умов інноваційного розвитку університетської бібліотеки:

- необхідною складовою процесу створення інноваційного середовища вищому навчальному закладі є ресурсне забезпечення та доступність до них;
- інформування про інноваційні процеси в освітньому середовищі вищого навчального закладу, зокрема бібліотеці;
- готовність до інноваційної діяльності працівників бібліотеки та наявність висококваліфікованих фахівців з високим інноваційним потенціалом;
- матеріально-технічна база бібліотеки (фінансування, обладнання, інформаційно-комунікативні системи, устаткування, приміщення);
- наукова, науково-технічна, правова інформація щодо теорії та практики впровадження інновацій в Україні та за кордоном, зокрема у сфері майбутньої самореалізації молоді, а також налагоджена система пошуку такої інформації.

Нині сучасна бібліотека ВНЗ під впливом інформаційних технологій переживає процес трансформації, і основним завданням для неї є розробка та втілення інноваційної політики, спрямованої на якісно новий розвиток, створення умов для її інтеграції в глобальний інформаційний простір з конкурентоспроможними інформаційними й послугами, а також сучасними засобами доступу до них.

Наступний етап трансформації університетської бібліотеки загалом і зокрема НБ ПНПУ, як зазначають науковці, “характеризуватиметься станом, коли під впливом НІТ відбуватиметься фундаментальна зміна родової природи бібліотеки вищої школи, яка заснована на мультимедійних

технологіях і діє переважно у віртуальному просторі. Бібліотеки спрямовуватимуть свою роботу на виконання завдань із конструювання інтегрованих гетерогенних інформаційних електронних середовищ у власних комплексних організаційно-технологічних системах” [5].

Враховуючи всі ці чинники, формування інноваційної культури студентства може розглядатися як системна реакція на соціально-культурну та економічну динаміку розвитку українського суспільства.

Таким чином, освітнє середовище вищого навчального закладу покликане адаптувати студентську молодь до суспільства інформаційного типу та спрямовувати їхню готовність до інноваційної професійної діяльності. В умовах модернізації сучасної системи освіти зростає роль інноваційної діяльності бібліотеки, спрямованої на забезпечення інформаційного супроводу суспільних трансформацій в Україні.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Умови та напрями інноваційного розвитку освіти / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2009. – № 3. – С. 5–13.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Ісаєнко О. Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування // Олександр Ісаєнко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – 158 с.
4. Ісаєнко О. Категоріальний апарат інноватики як основа для розуміння інноваційної бібліотечної технології / Олександр Ісаєнко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2006. – Вип. 16. – С. 7–16.
5. Колесникова Т. Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії / Т. Колесникова // Вісник книжкової палати. – 2012. – № 11. – С. 21–22 ; 2013. – № 1. – С. 19–24.
6. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / Н. В. Краснокутська. – К. : КНЕУ, 2003. – 504 с.
7. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 №3715–VI // Голос України. – 2011. – 1 жовт. (183) ; Урядовий кур’єр. – 2011. – 8 жовт. (186) ; Офіційний вісник України. – 2011. – № 71. – С. 14–26. – Відомості також доступні з Інтернету: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.

8. Шипуліна Ю. С. Інноваційна культура організації: сутність, структура, підходи до оцінки [Електронний ресурс] // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2010. – № 32. – С. 132–138. – Режим доступу: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2010_2_132_138_0.pdf

The Role of Library in the Formation of Innovative Culture among Students

The article examines the formation aspects of innovative culture as one of the priority orientations of the state innovative policy. The educational space of the higher state educational institution is aimed at the adaptation of students to the society of informational type and seeks to streamline their efficiency in the informational activity. In the conditions of modernization of the contemporary system of education, the role of library's innovative activity, directed at the provision of informational support of social transformations in Ukraine, significantly increases.

Keywords: innovative culture, innovative policy, innovations, educational space of the higher state educational institution, students, innovative development of library, innovative technologies.

Роль библиотеки в формировании инновационной культуры студенческой молодежи

В статье рассмотрено некоторые аспекты формирования инновационной культуры как важного приоритетного направления государственной инновационной политики. Учебная среда высшего учебного учреждения призвана адаптировать студенческую молодежь к информационному обществу и направить их готовность до инновационной профессиональной деятельности. В условиях модернизации современной системы образования увеличивается роль инновационной деятельности библиотеки, направляемой на обеспечение инновационного сопровождения общественных трансформаций в Украине.

Ключевые слова: инновационная культура, инновационная политика, инновации, учебная среда высшего учебного учреждения, инновационное развитие библиотеки, инновационные технологии, студенческая молодежь.

Орехова Валентина Володимирівна, заступник директора з науково-методичної роботи бібліотеки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка